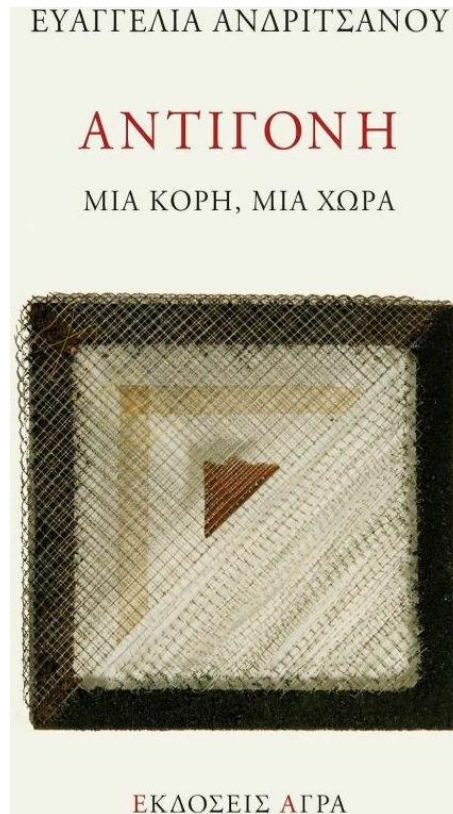


## Βιβλιοπαρουσίαση: Ευαγγελία Ανδριτσάνου: «Αντιγόνη. Μια κόρη, μια χώρα»

**Κία Θανοπούλου**, Ψυχολόγος, Msc, EuroPsy, ψυχοθεραπεύτρια, ECP, Μονάδα Οικογενειακής Θεραπείας, Ψυχιατρικό Νοσοκομείο Αττικής.



«Κόκκινο άλογο, θα μιλήσεις; (Κι αν μιλήσεις, η φωνή σου θ' ακουστεί;)», είναι μια φράση που αποτυπώνεται στην ποιητική συλλογή της Ευαγγελίας Ανδριτσάνου «Αντιγόνη. Μια κόρη, μια χώρα». Προέρχεται από ένα ποίημα για το θέατρο του Αμερικανού σκηνοθέτη και ποιητή Lee Breuer, «Το κόκκινο άλογο». Είναι μια παραβολή για την αναζήτηση προσωπικής ταυτότητας. Αλλά και για τη δυνατότητα της τέχνης να βοηθήσει τον άνθρωπο στην επαναφήγηση της ζωής του και στην αναζήτηση της ταυτότητάς του.

Η γλώσσα, το θέατρο, η λογοτεχνία, η ψυχοθεραπεία, σημαντικοί σταθμοί στη ζωή της Ευαγγελίας Ανδριτσάνου, αποτυπώνονται και αναδύονται στην «Αντιγόνη» της.

«Περνάω τις αλλαγές μου. Μπρος. Πίσω. Αργά. Ή γρήγορα. Θα φτάσω εκεί που είμαι. Νομίζω. Θα φτάσω στον εαυτό μου», σημειώνει ο Breuer.

Και η Ευαγγελία, μέσα από τη φωνή της Αντιγόνης, στοχάζεται πάνω στη γυναικεία φύση, τη γυναίκα, την κόρη, τη μάνα, τη μνήμη, την καταγωγή αλλά και τη εξορία και, ίσως, και την ίδια τη γραφή, τη δημιουργία. Εξάλλου, οι λέξεις είναι θηλυκές και γεννάνε κι άλλες λέξεις.



Γεννάνε ποίηση κι έτσι γεννήθηκε, μετά από 10 χρόνια κυοφορίας, η «Αντιγόνη. Μια κόρη, μια χώρα» της Ευαγγελίας.

Όπως πολύ εύστοχα γράφει ο Κάππα (από άρθρο του στο book press, 27/11/2021) «Κανείς δεν φτάνει στην Αντιγόνη εντελώς ανειδοποίητος, αθώος, κανείς δεν ακούει το όνομά της δίχως μια σειρά αόριστων συνειρμών που αφορούν στον χαρακτήρα και τη στάση της, τα δεινά της και τα πάθη της: μια κόρη -μια στάση/ένα βλέμμα- μια χώρα».

Η «Αντιγόνη» της Ευαγγελίας είναι ένα ρέον και μαζί θρυμματισμένο ποίημα, όπως λυρικά σχολιάζει η Γιαγιάνου (από άρθρο της στον Χάρτη 38, Φεβρουάριος 2022). Καθώς το διάβαζα είχα την εικόνα ενός ποταμού ορμητικού που ρέει ασταμάτητα, συμπαρασύροντας λέξεις, αισθήσεις, ήχους, εικόνες, θροίσματα μυρωδιές, γεύσεις.

Το βιβλίο ξεκινά με δυο φωνές αντικρουστές, με μερικούς αιώνες διαφορά ανάμεσά τους: Την κόρη, αντανάκλαση του σήμερα, και την Αντιγόνη, αρχαία κόρη του μύθου, δυο φωνές σαν μέρη του ίδιου προσώπου, δυο φωνές που συνομιλούν ή και συγκρούονται. Η Αντιγόνη του μύθου είναι ριγμένη σ' ένα κελί, επειδή θέλησε να θάψει τον αδελφό της. Μια άλλη κόρη, στο σήμερα, είναι κλεισμένη στη φυλακή της αδράνειας. Στην αριστερή σελίδα με κεφαλαία γράμματα, αποφασιστικά, κάπως ρεαλιστικά, η μια φωνή, η κόρη τού σήμερα, βυθισμένη στα υπαρξιακά της αδιέξοδα, ξεκινά την αφήγηση αποστομωτικά:

«Τίποτα δεν κάνω. Κάθομαι, σηκώνομαι, πίνω ένα ποτήρι νερό, διαβάζω σκόρπιες ειδήσεις κι έπειτα ρίχνω πασιέντζες. Το στόμα μου είναι πικρό».

Απέναντί της η αρχαία κόρη Αντιγόνη, φυλακισμένη, απομονωμένη, αλλά γεμάτη επιθυμία επικαλείται την αγάπη για τον Αίμονα: «Η αγάπη, δεν χορταίνω την αγάπη... Βλέπω τον Αίμονα... καίγομαι ολόκληρη όταν τον σκεφτώ, ξεχνώ να κοιμηθώ, ξεχνώ να φάω... τα χέρια σου που μ' ακουμπούσαν απαλά, τα δάχτυλά σου πιο ελαφρά απ' το φτερό ενός πουλιού...». Η συνύπαρξη αυτών των δυο φωνών, σαν συνομιλία ή και αντιπαράθεση του κόσμου του σήμερα με τον κόσμο του χθες, διατρέχει όλο το κείμενο.

Το βιβλίο χωρίζεται σε τρία μέρη. Το πρώτο μέρος διαπραγματεύεται τον εγκλεισμό. Ζωντανή, παρά τον εγκλεισμό της, η Αντιγόνη, μέσα από τη γραφή της Ευαγγελίας, μάς λέει: «Λαχταρώ ακόμα πετάμενη στον στεγνό μου τάφο και θα λαχταρώ γιατί δική μου σε κάνω επιθυμία!». Και συνεχίζει: «Θα είμαι και θα είμαι πάντα γυναίκα πάνω στη γη ανασαίνοντας ή βαθιά μέσα στα σωθικά της σφηνωμένη» (σελ. 46).

Ενώ η Κόρη μονολογεί: «Πώς είσαι βέβαιη ότι η γυναίκα δεν υποτάσσεται ποτέ; Ότι βρίσκει πάντα τον τρόπο να ξεφεύγει από όσους επιχειρούν να την εγκλωβίσουν; Όχι, είναι λάθος ή ψέμα. Σου μιλάω για πολύ γερά χτισμένη φυλακή, τείχη μέσα σε τείχη, μέσα σε τείχη, συστήματα ασφαλείας εξελιγμένα. Στη θέση των δεσμοφυλάκων καλλιεργημένοι συνομιλητές υφαίνουν τριγύρω αόρατο αδιαπέραστο δίχτυ. Μήπως η μητέρα μου ήταν αφελής τελικά;» (σελ. 44).

Το δεύτερο και τρίτο μέρος μάς μεταφέρει στο παρελθόν, σε όσα προηγήθηκαν του εγκλεισμού. Το δεύτερο μέρος μιλά για τον πόλεμο και την αδελφοκτονία.

«Ο άντρας που δεν έκανε πίσω ποτέ -ο άντρας που έλυσε τον γρίφο- ένας τοίχος από πέτρα αδιαπέραστος. Τα δυο μου αδέρφια ή θα έμεναν μακριά από το ποτάμι που άφριζε ή θα συντρίβονταν, όπως ο Αίμονας από τον Κρέοντα, τον πατέρα του» (σελ. 64).



«Όταν μας έφτασε η ιαχή της νίκης -είχα τα χέρια γεμάτα λιγοστά κολοκύθια, δυο καρότα - χόρτα πικρά - ό,τι είχε απομείνει από το περιβόλι... η νίκη ήτανε μόνο για τους άλλους και η ήττα όλη δική μας... Και ο Πολυνείκης μακριά -έξω απ'τα τείχη πεσμένος, γυμνός, μόνος- ό,τι απομένει από τον αδελφό μου» (σελ. 71).

«Τον πατέρα μου τον τσάκισε ο χρόνος – όχι, όχι ο χρόνος, η ζωή – όχι, όχι η ζωή, η μητέρα μου – όχι, όχι, όχι η μητέρα μου, η μητέρα του – όχι, όχι – ο πατέρας του πρώτα που κι αυτόν – όχι, όχι» (σελ. 80).

Το τρίτο μέρος του βιβλίου είναι η αναφορά στην παιδική ηλικία.

«Γιατί το παρελθόν κατεβαίνει φουσκωμένο ποτάμι - γιατί στα νερά του χτυπιούνται - ο πόνος της πρώτης αγάπης - κι ο θρίαμβος της πρώτης ανυπακοής - παιδικά παπουτσάκια, χτένες, κούκλες, σφιχτοπλεγμένες ακόμα κοτσίδες - σεντόνια με την κηλίδα του αίματος - ξυστριά, τσεκούρια, ροζιασμένα χέρια- κοκκινισμένα μάγουλα σημαδεμένα από οργισμένα δάχτυλα...» (σελ 83).

Και τελειώνει με τον Επίλογο, ένα είδος συμφιλίωσης.

Η «Αντιγόνη» της Ευαγγελίας είναι μια ταλάντωση και ένα πήγαινε-έλα ανάμεσα στον έρωτα και στον πόλεμο, ανάμεσα στην υπακοή, τη συμμόρφωση και την ελευθερία της επιλογής, ανάμεσα στην ποίηση, στη μυθοπλασία και στην πραγματικότητα, ανάμεσα στον κόσμο του χθες και τον κόσμο του σήμερα.

Γράφει η Ευαγγελία: «Αντιγόνη . Ισμήνη . Αντιγόνη . Ισμήνη. Ανάμεσα σε αυτούς τους δυο μαγνήτες δεν διαγράφουμε όλοι την ταλάντωσή μας; (Οι Κρέοντες στέκονται πεισματικά στο ίδιο σημείο) (σελ.108).

Την ίδια στιγμή η «Αντιγόνη» της Ευαγγελίας μάς μιλάει για το ατελείωτο πηγαινέλα ανάμεσα στη γραφή και την ανάγνωση. Η γραφή, ως η οδός προς την απελευθέρωση. Τι διαδρομή ή σκέψη να βρει τη λέξη που θα αγγίξει και θα ξεκλειδώσει. Είμαστε ό,τι γράφουμε και γράφουμε με ό,τι είμαστε. «Η Μαντάμ Μποβαρύ είμαι εγώ», είχε πει ο Φλωμπέρ. Η προσπάθεια της γραφής είναι μια απόπειρα αυτοανακάλυψης, ευκαιρία να μιλήσει κανείς για τη δική του ιστορία, για τα δικά του βιώματα. Αλλά, και για να μιλήσει για την ίδια τη διαδικασία του γράφειν. Όπως λέει η Φακίνου, είναι άλλο να γράφεις «πέρασε μια νύχτα μόνη της σ' ένα άδειο σπίτι στην ερημιά, κι εντελώς διαφορετικό να περνάς πράγματι μια νύχτα μόνη σου σ' ένα άδειο σπίτι στην ερημιά». Άλλο το γράψιμο κι άλλο η πραγματική ζωή. Με τη γραφή έχεις τη δυνατότητα να μεταμορφώσεις την πραγματικότητα, που έτσι κι αλλιώς ποτέ δεν είναι αρκετή. Γράφουμε για να προστατευτούμε από το πραγματικό, λέει ο Βέλτσος. Και ο Michel Fais εύστοχα διατυπώνει: «Οι λέξεις απευθύνονται, καλούν κοντά τους τα αγνοούμενα, τα παραγκωνισμένα, τα σκιαγμένα πράγματα για να τα καθησυχάσουν. Να τα παρηγορήσουν, να τα γαληνέψουν».

Όπως γράφει η συγγραφέας: «Μέσα από τα έργα τους οι καλλιτέχνες καταφέρνουν να προσεγγίσουν τα ίχνη του ηρωικού παραδείγματος και τη ρήξη μαζί του, να διαπραγματευτούν τις ασυνέχειες των ιστορικών αφηγήσεων και του υλικού αποθέματος και να προτείνουν νέες στρωματογραφίες με γνώμονα την αποτύπωση του παρελθόντος του παρόντος και του μέλλοντος» (σελ. 40).



Η γραφή είναι αμφίδρομη διαδικασία, πηγαίνει μαζί με την ανάγνωση. Καθώς διαβάζουμε την «Αντιγόνη» της Ευαγγελίας, στο βλέμμα και στις λέξεις της ανακαλύπτουμε κομμάτια του εαυτού μας, της ιστορίας μας, τόσο της ατομικής όσο και της συλλογικής. Πώς θα αφηγηθείς τη δική σου ιστορία χωρίς, ταυτόχρονα, να μιλήσεις και με λόγια άλλων, χωρίς να αφηγηθείς την ιστορία σου ως μέρος μιας συλλογικής ιστορίας;

Όπως διαβάζουμε, η «Αντιγόνη» άρχισε να γράφεται το 2011, μέσα στην ταραχή της κοινωνικής και οικονομικής κρίσης, και ολοκληρώθηκε το 2020. Από τις σελίδες της περνούν σε αστραπιαία στιγμιότυπα η ασύδοτη ευφορία που προηγήθηκε της κρίσης, οι συμμορίες των νεοναζί, οι πρόσφυγες των πολέμων, τα στρατόπεδα εγκλεισμού, η οικολογική καταστροφή.

«Το σώμα. Εκεί χαράζονται τα αυλάκια της Ιστορίας. Να θάψεις το σώμα. Να μη θάψεις την πράξη. Να ορθώσεις τη μνήμη της πράξης. Να μην μπορεί κανείς να προσποιηθεί πως δεν είδε» (πάντα κάποιος θα προσποιηθεί και κάποιος θα ξεχάσει)» (σελ.82).

Η γραφή είναι μια διαρκής καλλιέργεια της μνήμης, μια ατελείωτη αναψηλάφηση του μνημονικού υλικού που κουβαλούμε εντός μας. Η Αντιγόνη πενθεί για όσα συνέβησαν τότε στη χώρα και όσα, δυστυχώς, συμβαίνουν ξανά τώρα, γιατί όπως ξέρουμε η ιστορία επαναλαμβάνεται .

«Το πένθος τρέχει άμμος ανάμεσα απ' τα δάχτυλα...

Η μνήμη είναι πάντα εκεί -γδέρνει- τη ζωντανεύει, βγάζει αίμα» (σελ. 84-85).

Τι είναι το γράψιμο; Είναι η επανεφεύρεση της παιδικής μας ηλικίας, γράφει κάπου η Ζυράνα Ζατέλη. Γράφοντας, ίσως ξανακερδίζει κανείς τον χαμένο χρόνο, όπως ο Προυστ. Και η Ευαγγελία, μέσα από τη φωνή της κόρης, γράφει: «Να αποχαιρετήσω την ανάμνηση της μητέρας μου, ανάμνηση ενός θροΐσματος, μιας μυρωδιάς, μιας φωνής που την ένιωθα στο δέρμα μου, πότε σαν χάδι, πότε σαν μαστίγωμα. Να πάρω το δρόμο που κανείς δεν τον πέρασε πριν από μένα και να μην ξανακοιτάξω πίσω ποτέ».

Δεν θα μπορούσε να είναι και η ολοκλήρωση μιας θεραπευτικής διαδρομής; Μας θυμίζει τη ρήση της Terri Apter από το βιβλίο της, που έχει μεταφράσει στα ελληνικά η Ευαγγελία με τον τίτλο «Δύσκολες μητέρες». Σε κάποιο σημείο αναφέρει: «Η λύτρωση έρχεται... με την ανακάλυψη ότι δεν πρόκειται πια για μια μάχη ανάμεσα σ' εμάς και στη μητέρα μας, αλλά ανάμεσα στην ιστορία που μας διαμόρφωσε και στον καλύτερο δυνατό εαυτό μας».

Μέσα από τη γραφή, μέσα από τη τέχνη, αλλά και μέσα από την ψυχοθεραπεία συνομιλούμε με όσα χάθηκαν, με τραύματα και απώλειες, επανερχόμαστε στους τόπους και τους τρόπους της παιδικής μας ηλικίας, ανοίγουμε εσωτερικά μονοπάτια, εξημερώνουμε φόβους και αγωνίες και παίρνουμε δύναμη να χαράξουμε νέες διαδρομές. Όπως λέει και ο Σεφέρης «είναι παιδιά πολλών ανθρώπων τα λόγια μας». Από τις λέξεις των άλλων περνάμε στις λέξεις των άλλων, που γίνονται ένα με τις δικές μας και, τελικά, φτάνουμε μόνο στις δικές μας. Και όπως εύστοχα έχει γράψει ο George Bradley:

«Η ποίηση μάς δημιουργεί την εντύπωση όχι πως ανακαλύψαμε κάτι καινούργιο, αλλά πως θυμηθήκαμε κάτι που είχαμε ξεχάσει».

Σημειώνω τους τελευταίους στίχους της Αντιγόνης :



«Σπίτι μου, σπίτι μου  
γωνιές που μύρισα που ψηλάφησα, που κρύφτηκα  
σκιές που κεντήσατε τις ονειροπολήσεις μου  
πόρτες παράθυρα ανοιχτά και ριπές φρέσκου αέρα  
που σαρώνετε την οργή και την πίκρα  
την αρρώστια το φόβο  
σκληρά πατώματα δροσερά όταν φλεγόταν η επιθυμία μου μαξιλάρια τρυφερά που  
υποδεχτήκατε τη θλίψη μου  
ο εξώστης της καμάρας μου και η θάλασσα  
ερεθιστική ηδονική σαν τον Αίμονα  
χαρακωμένη από υπόγεια ρεύματα σαν τον Πολυνείκη  
ανοιχτόχρωμη και υποχωρητική σαν την αδελφή μου  
ανυπότακτη στη βούληση των άλλων σαν τον Ετεοκλή  
μανιασμένη και ασυγκράτητη σαν τη Μητέρα  
τυφλή παράλογη γιγάντια σαν τον Πατέρα μου  
σπίτι μου  
πόλη μου  
χώρα μου  
το πρώτο άγγιγμα του ήλιου σας θρυμματίζει».

Τίποτα δεν τελειώνει αν δεν μπει σε λέξεις, αν δεν περάσει από τη γλώσσα, όπως λέει στις «ΙΚέτιδες» ο Ευριπίδης, γλώσσα που έρχεται με τη γέννησή μας και, στην ουσία, προωθεί τον διαχωρισμό, λύνει τη συμβιωτική σχέση με τη μάνα και αφήνει ενδιάμεσο χώρο για τη σκέψη. Η Ευαγγελία, μέσα από την ποιητική της «Αντιγόνης», μας έδωσε περάσματα στη σκέψη και στην ονειροπόληση.